

YAHYA KEMÂL'İN ŞİİRLERİNDE TÂRİHİ MUHTEVA

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZBALCI*

Târihi, edebiyatın en sağlam ve doğru bir nev'i olarak kabul eden Yahya Kemâl,(1) bizim târihi yaptığımızı, fakat yaşatamadığımızı söyler. Ona göre bu bizim milletçe önemli bir eksikliğimizdir. Bu eksikliğimiz yüzünden, tarihimizin yâdigârları zamanın rüzgârı ile savrulup gitmiş ve kaybolmuştur. O mübârek yâdigârların onbinde biri olsun elimizde değildir. O yüzden biz tarihinin öksüzü olan bir milletiz. «Türkler destanı yaptılar, ama destanı Firdevsî yazdı.» diyen Yahya Kemâl'e göre, Cermenlerin, cenub İslâvlarının, Fars'ın, Ehl-i Sâlib'in menkul ve muharrer destanlarında muhasım kahraman dâimâ Türk'tür. Bu sebeple Türk, onlara dönüp haklî olarak, «Târihi yapan benim yazan siz» diyebilir. Türk'ün bir Şehnâme'si maalesef yoktur. Yahya Kemâl buna sebep olarak, Türk'ün son zamanlara kadar şanlı târihini hasretle yâd edecek bir esârete düşmemesini gösterir.(2)

Yahya Kemâl'e göre zamanın mâzi, hâl ve istikbâl diye üçe ayrılması, aslında itibâridir. O, târihte devamlılık fikrine inanır. Ona göre ancak sâbit olan bir şey üçe taksim edilebilir, fakat dâimâ yürüyen bir şey taksim edilemez. «Hal» dediğimiz şey yarından sonra «mâzi» olacaktır. İstikbâl dediğimiz gelecek günler de, zaman yürürken, «hal» olacaklar, sonra mâziye karışacaklardır. Hakikatte mâzi, hal ve istikbâl yoktur. Ortada bir «İmtidâd» vardır.(3) O itibarla, Tanpınar onun tarih karşısındaki tavrını değerlendirirken, «historicité» denen şeyi, târihîliği, fert için olduğu kadar millet hayâtı için de çok lüzumlu ve zarûrî olan ve hepimizi bir ağacın kökleri gibi asırların içinden doğru besleyen düşünceyi bulduğuna işâret eder. Tanpınar'a göre Yahya Kemâl, fikirlerini yeni bir göz ve dikkatle bak-

(*) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Yahya KEMÂL, Mektuplar-Makaleler, 1. b., Yahya Kemâl Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1977, s. 101; Siyasi Hikâyeler, 1. b., Yahya Kemâl Enstitüsü Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul 1968, s. 78.

(2) Yahya KEMÂL, Mektuplar-Makaleler, s. 118, 155.

(3) Yahya KEMÂL, Aziz İstanbul, 1. b., Yahya Kemâl Enstitüsü Yayınları, Baha Matbaası, İstanbul 1964, s. 64-65.

tiği târih ve hayattan alan adamdır. Hareket noktası târihtir ve sanatının bütün hususiyetini aradığı bir çeşit târihi nasyonalizmin peşindedir.⁽⁴⁾

Bilindiği gibi Yahya Kemâl'de târih, Albert Sorel'in dersleri ile ilgili bir şuurlanıştır. O, Türk tarihini 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra teşekkül eden yeni bir «tekevvün» olarak kabul eder. Bu savaş Yahya Kemâl için yalnız Rum Selçuklu Devleti'nin kurulmasına sebep olan bir vak'a olmaktan ibâret değildir, tesiri itibariyle vatanın temeli o muzafferiyettir.⁽⁵⁾ Ona göre, Orta-Asya'dan geldiğimiz hakikati, reddedilemeyecek bir husustur. Ancak, Selçuklu ve Osmanlı Türk-İslâm medeniyetinin Anadolu coğrafyasında öncekine benzemiyen bir genişlik ve zenginlik ifade ettiği, bizim asıl medeniyetimizin 1071'den sonra «tekevvün» ettiği de bir gerçektir. Asya'dan gelişimizi, bu büyük göç hâdisesini çeşitli vesilelerle tesbit ve teyid etmiş olan şâir, «Alp Aslan'ın Rûhuna Gazel» adlı şiirinde 1071 zaferini bilhassa över ve onun muzaffer başbuğu Alp Aslan'ı «cedd-i ekberimiz» olarak yüceltir. Çünkü, asıl tarihimizin bu zaferle başladığına inanır. Tanpınar'ın söylediği gibi, dilin ve milletin ondan evvelki mâcerâsını asıl Türk tarihinin bir çeşit mukaddemesi addeder.⁽⁶⁾ Yahya Kemâl'e göre, 1071 öncesi «kabl-et-târih» tir, tarih öncesidir. Onun şiirlerindeki târih unsurlarını inceleyen Prof. Dr. Ömer Faruk Akün, «Yahya Kemâl'in, Türklüğün yeni bir coğrafyada ve yeni vatan şartları içinde en ileri ve en mânâlı târih safhasının başlangıcı olarak gördüğü 1071 Malazgirt zaferi ile açılan Anadolu'da ve Anadolu'dan batıya doğru kök salmış devri üzerinde —tefeküründe uzun uzadıya nazariyesini yaptığı hâlde— sâdece bir manzûme ve sayılı birkaç mısra ile duran şiiri, bu mâcerâ içinde asıl yeri Osmanlı Asırları'na verir.»⁽⁷⁾ demek sûretiyle, şâirin Türk tarihi karşısındaki yerini ve tavrını açık bir şekilde tesbit etmiş olur.

Türk'ün mâzisine son derece bağlı ve hayran olan Yahya Kemâl'in şiirinin en büyük ilham kaynaklarından birisi, hiç şüphesiz, târihtir. Şiirlerinde ve nesirlerinde târih duygusuna en geniş yeri vermiştir. Fakat o, mâziyi ve târihi, dâimâ bugüne ve hattâ yarına ışık tutacak taraflarıyla sevmiş ve değerlendirmiştir. Onun şiiri için mâziden topladığı unsurlar, Türk millet için «ebedî» saydığı değerlerdir. O, şiirlerinde mâziyi, ebedî olmasını istediği hâdise ve değerleriyle bugüne taşır.⁽⁸⁾

(4) A. Hamdi TANPINAR, Yahya Kemâl, 1. b., Berksoy Matbaası, İstanbul 1962, s. 13, 14, 33, 36, 37.

(5) Yahya KEMÂL, Aziz İstanbul, s. 14.

(6) TANPINAR, a.g.e., s. 33.

(7) Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN, «Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemâl'in Şiiri», Ölümünün Yirmibesinci Yılında Yahya Kemâl Beyatlı, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları. No. 53, Ankara 1983, s. 63-80.

(8) Prof. Dr. İnci ENGİNÜN, «Yahya Kemâl ve Türk Tarihi», Ölümünün Yirmibesinci Yılında Yahya Kemâl Beyatlı, s. 81-93.

Yahya Kemâl'in eserlerindeki târihî unsurlar üzerinde dururken, onun sanatkâr mizacının oluşmasında büyük rol oynayan siyâsî ve sosyal hâdiseleri, içinde doğup büyüdüğü Üsküp ve çevresinin Türk ve İslâm tarihindeki önemini ve şâirin küçükken aldığı dinî ve millî terbiye ile **Albert Sorel**'den öğrendiği tarih anlayışını ve metodunu da bilhassa dikkate almak lâzımdır. Çünkü Yahya Kemâl, doğduğu ve büyüdüğü şehir sınırlarımızın, kendisi yaşanan devrin ve resmî mahfellerin dışında, mâziye sığınarak tatmin olan husûsî bir şahsiyettir. Onun sohbetlerine, nesirlerine ve pekçok şiirine, millî geçmişe hayranlık ve hasret duygusu hâkimdir. Türk tarihinin bilhassa Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine hayran olan şâir, mâziye kopmaz bağlarla bağlıdır ve onun için mâzi, çoğu zaman târih demektir.⁽⁹⁾ Bu sebeple, zaman kavramı ile Yahya Kemâl ismi bir araya gelince, insan muhayyilesi ister istemez geçmişe yönelir. Çünkü onda zaman, daha çok târihî ve içtimaî bir karakter gösterir. İtalyan estetikçisi **Benedetto Croco**, Alman estetiğini inceledikten sonra, «**târih problemi ile sanat problemini birbirine bağlama**»nın estetik bir merhale ve üstün bir başarı olduğunu tesbit etmiştir.⁽¹⁰⁾ Bunun gibi, **Albert Sorel**'den aldığı ilhamla, «**tarih ortasında Türklüğü aramak**» için yola çıkan, Tarih ve kültürümüzün bütün değerlerini sanatının en önemli unsuru ve gıdası haline getiren Yahya Kemâl de, şiirimizde işte böyle üstün bir merhalenin ve başarının adamı olmuştur.

Hatırlanacağı gibi, Yahya Kemâl'in doğduğu ve çocukluğunu geçirdiği devir, İmparatorluğumuzun maddî ve manevî mağlûbiyetlere, toprak kayıplarına uğradığı acı bir döneme rastlar. Bir yandan, «**Her yaz, şimâle doğru asırlarca bir koşu yapan akıncı cedlerinin ihtirâsını duyan**» şâir, öte yandan, Tanzimat'tan bu yana Batılılaşma adına yapılagelen ve bizi millî şahsiyetimize yabancılaştıran gayretlerin rûhunda açtığı yaralar sebebiyle de üzgün ve perişandır. Bütün bunlar, içinde ince bir sızı hâlinededir. Şüphesiz bir moral arayışı içinde Türk'ün ihtişamlı tarihine yönelmiş, târih aşkı bütün benliğini sarmış ve geçmişten günümüze taşınmağa değer ne varsa hepsini alıp getirmiş, bize o değerlerin ışığında aydınlanan sağlam bir yol çizmiştir. Nurullah Ataç'ın da isâbetle ifâde ettiği gibi, «**geçmiş yüzyılların insanlarıyla karışmış, gelecek yüzyılların insanlarına bizden haber götürecek bir şâir**» olmuştur.⁽¹¹⁾

(9) Dr. Bilge ERCİLASUN, «Yahya Kemâl ve Şiiri», *Töre Dergisi*, Sayı: 111, Ağustos 1980.

(10) Benedetto CROCE (Çev. İsmail TUNALI), *İfâde Bilimi ve Genel Linguistik Olarak Estetik*, Atatürk Üniv. Basımevi, Erzurum 1969, s. 20.

(11) Nurullah ATAÇ, *Günlerin Getirdiği (Karatama Defteri ile birlikte)*, Varlık Yayınları, İstanbul 1967, s. 178.

Yahya Kemâl'e göre dinimiz, güzel sanatlarımız, duyuş ve düşünüş tarzımız, dilimiz, edebiyatımız ve toprakta yatan «**aziz ölülerimiz**»le târih, muazzam bir terkiptir; bize âit bir kâinâtın ifâdesidir. Bütün bu maddî ve manevî değerler, Anadolu coğrafyasında 1071 yılında başlayan büyük mâcerâmız ve ihtişamlı yolculuğumuz içinde zenginleşip kaynaşarak «**târih**»leşmişlerdir. O itibarla, millî varlığımız en güzel ve gerçek taraflarıyla bir bütün olarak ancak târihin aynasında görülebilir. Yahya Kemâl, işte bunun idrâki içindedir ve ona göre târih, her yeni hamlenin kaynağıdır. Târihi sanat hâline getirmek ve onu şiirlerinde sanatkârca yaşatmak sûretiyle, milletin mânevî varlığına ve onun devam ederek gelişmesine en büyük hizmetin yapılacağına inanmıştır. Çünkü târihi böyle anlayış ve kavrayış, bizî Batı karşısında bir aşağılık duygusuna kapılmaktan da koruyacaktır. O sebeple hareket noktası târihtir; târihimizin en heyecanlı ve en önemli hâdiseleridir.

Yahya Kemâl'e göre, «**içinde yaşanan dünya ve bugüne intikal eden herşey mâziden kaynaklanır.**»⁽¹²⁾ Ama bu, onun körükörüne bir târih saplantısı içinde olduğunu göstermez. O, muhtelif târih asırları içinde, bugün ve yarın bir kıymet ifâde eden unsurların, hâdise ve başarıların peşindedir, onların hayranıdır. «**Geçmişte sevdiğimiz, hayran olduğumuz ve bağlandığımız şeyler yalnız güzellikler, iyilikler, doğruluklardır; yoksa çirkinlikleri, kötülükleri ve haksızlıkları sevmiyoruz. Demek ki mâziyi bir kütle hâlinde, olduğu gibi, her tarafıyla sevmekten uzağız.**»⁽¹³⁾ sözleri onundur. Târih terbiyesinin vatan sevgisini de tecessüm ettirdiğini söyleyen Yahya Kemâl'e göre, târih yekpâre görülecek, topyekûn sevilecek, yâhut da nefret edilecek bir şey değildir; bilâkis tedkik ve muhakeme edilecek bir manzardır.⁽¹⁴⁾ Bu görüş, onun târihe bakışının ne kadar gerçekçi ve ilmi düşünüş usûllerine uygun olduğunu da göstermektedir.

Elbet her aydın, kendisinin ve milletinin geçmiş zamanla ilgili oluş, kılış, buluş ve yaratışlarıyla alâkalı olmak üzere birtakım duygu, düşünce ve hayâllerin sâhibidir. Bu duygu, düşünce ve hayâller bir târih şuru ve târih nostaljisi şeklinde tecellî edebileceği gibi, bir târih düşmanlığı, târih reddiyeciliği şeklinde de tezâhür edebilir. Her aydın, milletinin târih karşısındaki durumu ile ilgili teşbit ve tefsirler yapmak zorundadır. Ancak, târihle alâkalı duygu, düşünce ve hayâli işâretleyen teşbit ve tefsirlerin sistematik bir yapıya kavuşturulmadıkça, târih mütefekkirliği ve târihçilik sayılması da mümkün değildir. Bu açıdan bakılınca, Yahya Ke-

(12) Prof. Dr. İnci ENGINÜN, a.g.m., s. 88.

(13) Yahya KEMÂL, *Aziz İstanbul*, s. 65.

(14) Yahya KEMÂL, *Târih Musâhabeleri*, 1. b., Yahya Kemâl Enstitüsü Yayınları, Batur Matbaası, İstanbul 1975, s. 2.

mâl'in bir târih mütefekkeri veya târihçi kabul edilmesi bir hayli zordur. O, târih şuuru ve târih zevki ile beslenmiş şâir bir mizactır. Ona göre târih, milletin köklerini kucaklayan bir kavramdır. Bugün, dünün sağlam temelleri üzerinde durmaktadır, yarın da aynı temeller üzerinde yükselecektir. Mesele bu temelleri sarsmamak, onları sağlam ve canlı tutabilmek, onun kendi sözleriyle ifâde edelim, «kökü mâzide olan âti» olabilme şuur ve idrâki içinde bulunabilmektedir. Kökünden kopmuşluk, ona göre, en büyük öksüzlüktür. Şu mısralarda bu görüşünü ne kadar güzel ifâde eder :

**Derler : İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;
Budur âlemde hudutsuz ve hazin öksüzlük.**

Yahya Kemâl târihle alâkalı duygu, düşünce ve hayâllerini, şiirlerinin başlıca estetik unsurları olarak ele alıp işlemiştir. O, târih düşünce ve duygusuna sanatında en geniş yeri ayıran bir sanatkârdır. Bir rubâisinde;

**Çık tayy-ı zamân et açılır her perde
Bir devr geçir istediğin her yerde
Ben hicret edip zamânımızdan yaşadım
İstanbul'u fethettiğimiz günlerde.**

diyen şâir, hayâl veya hatırlama yolu ile kolayca geçmişin ve târihin şeref dolu sayfalarına yönelir; rûhu, sanki eski devir insanları arasında dolaşır, kendisini âdetâ târihin içinde hissedâr.⁽¹⁵⁾ Bizleri de alır, târihin içinde gezdirir, eski zamanların insanları ile tanıştırır. Târih onda tam bir yeneden yaşama ve yaşatma (evociation) şeklinde tezâhür eder. Realiteden bunalan ve sıkılan şâir, geçmişin şeref dolu sayfalarına sığınır, rûhu, teselliyi o şeref ve gurur veren sayfalarda arar. Tanpınar'ın söylediği gibi, on'la yaşanan zaman dâimâ arkada kalana doğru akın eder. Denebilir ki, ilhâmının her kıvılcığında bir mâzi parçası canlanır.⁽¹⁶⁾ İçinde bulunduğu dünyadan kaçma, hayâle, hâtıraya veya geçmişin parlak zaferlerine sığınma, onda köklü bir duygudur.⁽¹⁷⁾ O, şiir olsun, nesir olsun, bütün eserlerinde Türk târihinden ve umumî olarak târih duygusundan bahseder. Onu II. Meşrûtiyet dönemindeki diğer aydınlardan ayıran taraf, coğrafya, yâni vatan toprağı ile târihi birleştirmesidir.⁽¹⁸⁾

Yahya Kemâl'in sanatında târih, kuru ve sıkıcı bilgiler yığını olmaktan çıkar, şiire yakışan malzemelerin kaynağı olur, estetik bir mâhiyet kazanır. O koca koca rakamlar onun şiirlerinde yumuşar, sevimli bir hâl alır

(15) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, *Tanpınar'ın Şiir Dünyası*, İstanbul 1963, s. 71.

(16) Ahmet Hamdi TANPINAR, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. b., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1969, s. 382-388.

(17) Dr. Bilge ERCİLASUN, a.g.m.

(18) Prof. Dr. İnci ENGİNÜN, a.g.m., s. 81.

ve gözlerimizin önüne huzur ve mutluluk veren sayfalar açarlar. Bakınız, «yedi yüz» rakamının «İtrî» şiirinde kazandığı tılsımlı mânâ, şu mısralarda nasıl güzelleşip şiirleşiyor ve bizi büyük bestekârın kâinatına nasıl alıp götürüyor :

O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.

«Hayâl Şehir» adlı şiirde, batan güneşin yansıdığı Üsküdar sâhillerindeki evler, şâirde, «som ateşten saraylar» hayâlî uyandırır ve bu hayâl onu «üç bin sene evvelki mutantan şarka» alıp götürür :

Som ateşten bu saraylarla karşı yaka
Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka.

«Kar Mûsikileri»nde, şâirin sıla özlemiyle dolu olduğu bir gurbet gecesinde yağan kar'ın sesi, şâir'e, «Bin yıldan uzun bir gecenin bestesi» gibi gelir ve şâir bu sesin bin yıl süreceği zannıyla bunalır :

Bin yıldan uzun bir gecenin bestesidir bu.
Bin yıl sürececek zannedilen kar sesidir bu.

«Koca Mustâpaşa»da, «Tâ fetihten beri, mü'min, mütevekkil, yoksul» yaşayan ve «hüznü bir zevk edinen» insanlar, bizim insanlarımız, öyle bir mağfîret iklimi yaratmışlardır ki, câmie «dört asırdır nûr üstüne nûr inmekte» ve burada «yaşayanlar da, ölenler de huzûr» bulmaktadır.

Dört asırdır inerek câmie nûr üstüne nûr
Yerde bulmuş yaşayanlar da, ölenler de huzûr

«İstinye» adlı şiirde, «İstinye Körfezinde» içine bir akşam garipliği çöken şâir, Boğaz'ı seyre dalar. «Binlerce lâle serpilli yüzlerce bahçe» onu, «Beş yüz yılın» hayâlî ile doldurur. Akşam karanlığında Boğaz'ın her an değişen ve güzelleşen manzarasında, «beş yüz yıllık» yaşayışımızın izlerini görür gibi olur. Sanki «eşsiz Boğaz'da herşey yerli yerinde» durmaktadır :

Binlerce lâle serpilli yüzlerce bahçeden
Beş yüz yılın kadeh'eri'dir şimdi yükselen.
Eşsiz Boğaz! Şerfli hayâlin derindedir!
Senden kalan o levhada her şey yerindedir.

Yahya Kemâl'de târih belirli zaman dilimleri içinde yaşanılmış, olmuş, bitmiş vâkıflardan ibâret değildir. Sürekli bir oluştur, bir devamlılıktır; asırların yoğurduğu bir bütündür. Vatan coğrafyasının üstünde ve asırlar boyunca yaşadığımız şanlı hayâtın bir terkîbi, bir sentezidir. Hepimi-

zin eseridir. Prof. Akün'ün ifâde ettiği gibi, Yahya Kemâl'in şiirindeki târihî muhtevânın büyük bir kısmı mâhiyet itibâriyle, kronolojide herhangi bir rakamın çerçevesi içine girebilecek, tek ve belirli bir hâdiseye irca edilebilecek bir işlenişte değildir. «Açık Deniz»de, «O Rüzgâr»da «Akıncı» da, «Bir Tepeden» de terennüm edilen akınlar, fetihler belli bir târih yılında cereyan etmiş şu veya bu hâdiseler olmayıp, Osmanlı asırları içinde tekerrür ve devam eden bütün akın ve fetihlerin bir özü, bir muhassalasıdır. Yahya Kemâl bunlarda herhangi bir zâmana ve mekâna bağlanmayacak târihî muhassalayı, bir terkibi ifâde etmiştir ve Osmanlı târihi, Yahya Kemâl'in şiirinde vak'aları ve mâzinin insanlarını, hükümdar ve ona bağlı kronolojik mihverler dışında, kollektif bir değer ölçüsü içinden alan bir zihniyetle mevcud olmuştur. Meselâ, Osmanlı târihinin zaferleri ve eserleri ile büyük işlerini anonim plâna, kollektifliğe ircâ eden görüş, «Süleymâniye'de Bayram Sabahı»nda her türlü tesâdüfiliğin ötesinde bir buud ve ifâdeye erişir.⁽¹⁹⁾

Gerçekten de Süleymâniye Câmii şâire bütün bir geçmişin kapılarını açar. Bakmasını bilen bir göz, onda târih ve kültürümüzün bütün zenginliklerini görebilir. Bir bayram sabahında duyulan sevincin ifâdesiyle başlayan bu âbide şiirde, şâir, tozlu bir perdeye benzettiği zamanın aradan kalktığını ve dokuz asırlık bir zaman dilimi içinde yaşadığımız bütün bir târihin, «mâvileşen manzara»ya yansıdığını görür ve gördüklerini, şiir sanatının şâheser bir örneği hâlinde takdim eder. Bütün bir Türk târihinin, Türk kültür ve medeniyetinin şiirleşmiş bir şeklinden ibâret olan bu âbide şiir, şu mısırâlarla başlar :

Artarak gönlümün aydınlığı her sâniyede,
Bir mohâbetli sabah oldu Sü'eymâniye'de.
Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi.
Yer yer aksettiriyor mâvileşen manzaradan
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her ân aradan.

Bu mısırâlar bize gösteriyor ki, Süleymâniye Câmîinin kubbesi büyümüş, büyümüş ve bütün kâinâtımızı, maddî ve mânevî değerlerimizi, şiirin devamında ifâde olunduğu gibi, yaşayanlarla birlikte ölülerimizi de içine

(19) Prof. Dr. Ömer Faruk AKÜN, a.g.m. (Yahya Kemâl ve târih meselesi üzerinde dar veya geniş çerçeveli çok çeşitli araştırmalar ve denemeler yapılmış bulunmaktadır. Bunlardan en dikkate değer, hiç şüphesiz, Akün'ün burada sözkonusu ettiğimiz makalesidir. Prof. Dr. Akün, «Yahya Kemâl'in şiirinde Osmanlı Târihinin repertuarı nedir?» sorusuna cevap ararken, vardığı hükümlerle bir taraftan bir şehnameci karşısında olmadığımızı, diğer taraftan «belirli isim ve şahsiye'leri i'gâ ed'p» büyük oluş ve kılışları bizleştirecek şâirini onları kollektif şuura ve kollektif güce ircâ edişini derin bir vukufia izâh etmektedir.)

alan bir «ulu kubbe» oluvermiştir. O bizim «Kendi gök kubbemiz» dir, bir semboldür. O kubbe din, vatan, millet, sanat ve kahramanlığımızın bir ifâdesidir. O, bütün bir târihtir. Eski devirlerin kahramanları, savaş ve zaferleriyle âbide niteliğindeki eserleri, târihî zamânın ifâde vasıtaları olan sembollerdir. Yahya Kemâl işte bu şiirinde, mânâları kolayca anlaşılabilir sembollerle, dokuz asırlık Türk târihini, zenginliğini yapan bütün unsurları ile gözlerimiz önünde canlandırmaktadır.

**Tanrının mâbedi her bir tarafından doluyor,
Bu saatlerde Süleymâniye târih oluyor.**

mısrâlarında din, târih ve milletin birleştiği görüyor. Böylece mâbed, millî birlik duygusunun, vatan ve millet bütünlüğünün de gerçekleştiği bir mekân oluyor. Hattâ, şâirin millet anlayışına uygun olarak, ölülerimiz de bu mâbedde bizimle birlikte oluyorlar :

**Bu sükûnette karışıkça karanlıkla ışık,
Yürüyor, durmadan, insan ve hayâlet karışık;
Kimi gökten, kimi yerden üşüşüp her kapıya,
Giriyor, birbiri ardınca, ilâhî yapıya.**

mısrâlarının manâsı budur.

Bayram sabahında, Câmide halkın «Bâyük Allâhı» anmak için hep bir ağızdan getirdiği «Tekbîr» sesleri de, Yahya Kemâl'i mâzîye götürür. Osmanlı ordusunun, at sesleriyle tekbîr seslerinin birbirine karıştığı bir sefer yolculuğuna çıkışı, o sabah şâirin gözleri önünde canlanır. Bayram sabahında atılan topların sesi ile eski fetih toplarının sesi arasında bir münâsebet kuran şâir, eski büyük zaferlerimizi, Kosova'yı, Niğbolu'yu, Varna'yı ve İstanbul'un fethini hatırlar. Yeni zaferler kazandıktan sonra, büyük bir gurûr ve sevinçle İstanbul'a dönen Barbaros donanmasının top seslerini duyar gibi olur. Kısaca şâir, bütün mâzînin kahramanlarıyla bu mâbedde birleştiğini ve «târih»leştiğini⁽²⁰⁾ hissederek mutlu olur, gönlü ışıklarla dolar ve vatanın birliğine karışır :

**Ulu mâbedde karışım vatanın birliğine,
Çok şükür Tanrıya, gördüm, bu saatlerde yine
Yaşayanlarla berâber bulunan ervâhı.
Doludur gönlüm ışıklarla bu bayram sabahı.**

Şiirlerinde Türk târihinin en heyecan verici hâdiselerini işlemiş olan Yahya Kemâl'in târihe bakış tarzı umûmiyetle destânîdir. O, Süleymâniye'de Bayram Sabahı'nda bile câmiin etrafında bir savaş havası yaratır. Top sesleri, ezan sesini bastırır. Tekbîr seslerine tuğları ve at yelelerini karıştırır.⁽²¹⁾ Türk târihinde bir akışın varlığını sezen şâir, rûhu ile Türk

(20) Prof. Dr. İnci ENGİNÜN, a.g.m., s. 83.

(21) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, Tanpınar'ın Şiir Dünyası, s. 70.

târihi arasında da bir münâsebet bulur. İnsan ruhû sonsuzluk iştiyâkı ile doludur. İnsan dâimâ varlığını aşmak, başka zaman ve mekânlarda olmak ister. Yahya Kemâl, Türk akıncılarında da sonsuzluğa gitmek arzusu gördüğü için, şiirlerinde onları yüceltir. «Akıncı» da, «Mohaç Türküsü»nde, «O Rüzgâr»da, hep Türk akıncılarının korkusuzluğunu, cengâverliğini dile getirir. «Açık Deniz» de işlenen fikir de, esas itibâriyle bundan farklı değildir. Burada deniz, sonsuzluğun sembolüdür. Şâir, deniz ile rûhu ve Türk târihi arasında yakınlıklar ve benzerlikler bulmaktadır. Dedelerinin toprağı olan «Rakofça kırlarının hür havasını» alarak büyümüş olan Yahya Kemâl, şimdi o topraklar elimizden çıktığı için, «akıncı cedlerinin ihtirâsını» duyur; «her yaz, şimâle doğru asırlarca bir keşu yapan» akıncı cedlerinin sesi, bağında bir akis gibi uğuldar. Fetihler bitmiş, hudutlar daralmıştır, ama yine de «rü'yâsına her gece bir fâtihâne zan girmekte» ve «hicretlerin bakıyyesi hicranlı duygular, mahzun hudutların ötesinden akan sular» gönlünde hep o zanla berâber çağıldamaktadır. Tanpınar, Yahya Kemâl için, «zihni mekanizmanın en şâirâne tarafı olan hatırlama ile çalışır.» der.⁽²²⁾ Gerçekten, geçmişi hatırlamanın ve ona duyulan büyük hasretin, böylesine güzel ve mükemmel bir şiir hâline getirilişini, herhalde ancak Yahya Kemâlî ayyarında büyük şâirler başarabilirler.

Yahya Kemâl'in nesirlerinin pek çoğu ile eski tarzda yazdığı bazı şiirleri de aynı târihi muhtevâyâ sâhiptir. Meselâ, «Selimnâme» baştan sona kadar, İslâm birliği idealinin büyük cengâveri Yavuz Sultan Selim'in zaferlerle dolu hayatının destanıdır.

Vur pençe-i Aif'deki şemşir aşkına
Gülbangi âsmânu tutan pîr aşkına.

mısraları ile başlayan «Gazel»de, «İstanbul'u Fetheden Yeniceri»yi yüceltir. «Çubuklu Gazeli», «Fâzıl Ahmed'e Gazel». «Söyler» redifli gazel, «Derin Beste» adlı şiir, «Hazan Gazeli» de aşkı, şevki, eğlencesi içinde ve Nedimâne bir edâ ile Lâle Devri'ni tanıtır. «15 Mart 1920» İstanbul'un işgâlinin, «Tahmîs-i Gazel-i Hümâyûn» ise, Çanakkale'de Mehmetçiğin yazdığı destanın bir ifâdesidir.

Yahya Kemâl iklim ve insan şahsiyeti arasında sıkı ve kesin bir münâsebet bulduğu gibi, târih ile insan arasında da bir münâsebetin varlığına inanır.⁽²³⁾ Onun bu düşüncelerini ifâde etmeleri bakımından «Bir Tepeden» ve «Muhriyar» adlı şiirleri bilhassa dikkat çekicidir. Bu şiirlerde ifâde

(22) TANPINAR, Edebiyat Üzerine Makaleler, s. 382-383.

(23) Prof. Dr. Mehmet KAPLAN, «Mihriyar», Türk Dili Dergisi, Nisan-Mayıs 1984, Sayı: 388-389.

edildiğine göre, her insan kendi târihinin aynasıdır. Her iki şiirde de, tasvir edilen kadınlara güzelliklerini veren, târih ve iklim olmuştur. Onlar coğrafya ve târihin ortak mahsûlüdür. Her ikisinin yüzünde de, Türk târihini, fethine koşan tuğları, geçen asırları ve İstanbul fethinin hayâlini görmek mümkündür.

«Koca Mustâpaşa» şiirinde, bütün târih ve kültür değerlerimizi ışık ve renk huzmeleri hâlinde yansıtan mükemmel bir tablo çizen Yahya Kemâl, bir çırpıda asırlar ötesine giderek kendisi de o tablodaki yerini alır ve «Vatanın fâtihi cedlerle berâber yaşamaktan» büyük bir saâdet duyar :

Ne saâdet! Bu taraflarda, her ülfetten uzak,
Vatanın fâtihi cedlerle berâber yaşamak--

«İstanbul Fethini Gören Üsküdar»da, şâirin muhayyilesi «beş yüz yıl» gerilere gider; «sanki halkın uyanık gördüğü rü'ya idi o» diye tavsif ettiği fetih olayını, elli üç gün süren «o hengâme»yi, Üsküdar halkı ile birlikte yeniden yaşar. «Şanlı nâmiyle Büyük Top denilen ejderha»nın gürleyişini duyar gibi olur. «Hayâl Beste»de, Türkoğlu'nun «Roma'nın şarkını fethettiği andan sonra» gördüğü işleri «yüce dağlar»a benzeten şâir, Türk'ün devlet kurucu ve yaşatıcı gücüne duyduğu büyük hayranlığı ifâde eder. Hece ölçüsü ile yazdığı tek şiir olan «Ok»da, «Yavuz Sultan Selim Hân'ın önünde» yapılan bir ok atma yarışmasını, bütün haşmetiyle günümüze taşır. «Kaybolan Şehir»de, bizi Türk ve müslüman Üsküp'ün sokaklarında gezdirir, gönlümüzde, «firûze kubbelerle» bizim olan bu şehirden ayrılmamızın bıraktığı hicran eteşini alevlendirir. «Mâverâda Söyleniş»de, tasavvuf ulularını konuşturur, gönüllerimizi erenler dergâhında birleştirir.

Peyami Safa ile çok iyi münâsebetler içinde oldukları 1934-35 yılları arasında Yahya Kemâl, bir gün Peyami Safa ve Hamamizâde İhsan ile birlikte Rumelihisarı'na gider. Bu onun çok sık yaptığı ve zevk aldığı işlerden biridir. Dostları ve sevdikleriyle İstanbul'da dolaşmak, onun en büyük zevklerindenidir. Bu İstanbul gezintilerinde coşar, yanındakileri millî târih ve kültürün altın sayfalarıyla karşı karşıya getiren heyecanlı konuşmalar yapar, yazamadıklarını anlatmış. O gün de, Rumelihisarı'nda, fetih şehitlerinin mezarları önünde durur, yanındakileri fetih günlerinin anları içine çeken sözler; kendisini dinleyenler ona mı, fetih serdarlarına mı hayran olacaklarını şaşırırlar. Sonra sâhile doğru inip Arnavutköyü'ne yürürler ve öğle yemeğini Boğazın karşısında bir lokantada yerler. Lokantanın Rum garsonunun kendilerine büyük bir dikkat ve titizlikle hizmet etmesi karşısında Yahya Kemâl, «Türk Fâtihlere Rum garsonlar lâzımdır, dünya muvazenesini öyle bulur» cümlesini söyler. «Yahya Kemâl'in en köklü ve soylu tarafı, şiirlerinden ziyâde sohbetlerinde ifâdesini bulan târih

aşkıdır. Asıl Yahya Kemâl yazmadığı o târih şiirinin şâiridir.» diyen Peyami Safa, onun bu cümlesini, milletine ve onun ihtişamlı mâzisinde başardığı büyük işlere duyduğu hayranlığın bir ifâdesi olarak zikreder.(24)

Gerçekten Yahya Kemâl, Türk milletinin ve onun ortaya koyduğu kültür ve medeniyet değerlerinin hayran ve üstâd şâirlerindedir. O, târih, mâzi ve geleneği birlikte kucaklayan bir şiir ve düşüncenin adamıdır. Onda tam bir milliyet şuuru teşekkül etmiştir. O bizi adım adım târihin içinde dolaştırır ve eski devirlerin insanları ile tanıştırtırken, önümüze ümit ve heyecanlarımızı taptaze tutacak, bize güven ve moral verecek gurûr ve sevinç sayfaları da açar. Zâten yeni yaratışlar için millî mâzinin bilinmesi ve sonra da işlenmesi şarttır. Tanpınar'ın cümlesiyle söyleyecek olursak, bu yaratış ancak «devam ederek değişmek, değişerek devam etmek»le mümkündür.(25)

(24) Peyami SAFA, «Yahya Kemâl'in Üç Devresi», s. 171-174; «Yahya Kemâl ve Rumelihisarı», s. 178-179, Sanat-Edebiyat-Tenkit, İstanbul 1979.

(25) Doç. Dr. Zeynep KERMAN, «Edebi Akımlar Karşısında Yahya Kemâl», Ölümünün Yirmibeşinci Yılında Yahya Kemâl Beyatlı, Ank. 1983, s. 94-99.